

FOCUS

Algemeen Pensioenfonds KLM

terugblik 2017 en vooruitblik 2018

TOEN NU & STRAKS

shots bij Laura

Toine van der Stee
Directeur Algemeen
Pensioenfonds KLM

Instemming

Elk jaar krijg ik een uitnodiging van de Vereniging Gepensioneerden KLM om in de jaarvergadering van de vereniging een toelichting te geven op de ontwikkeling van de pensioenfondsen. Ik doe dat met heel veel plezier. Na zoveel jaar moet je wel oppassen dat je niet in herhaling vervalt, dacht ik.

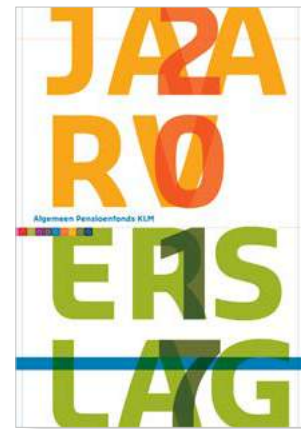
Vervolgens vroeg ik me af of dat eigenlijk wel zo is. Ik vroeg het aan de deelnemers aan de jaarvergadering. Ik zei: "U wilt toch eigenlijk gewoon elk jaar van mij horen dat het goed gaat met uw fonds en verder niet teveel gedoe?". De aanwezigen reageerden instemmend.

Kort voor de zomer heeft het Algemeen Fonds het jaarverslag over 2017 uitgebracht. Ik ga u niet adviseren om allemaal het complete jaarverslag gedetailleerd door te nemen. Ik adviseer wel om deze editie van Focus goed te lezen.

De belangrijkste onderdelen van het jaarverslag komen op eenvoudige en inzichtelijke wijze aan de orde. En ik hoop dat u dan opnieuw kunt constateren dat het goed gaat met uw pensioenfondsen.

Toine van der Stee •

IN DEZE SPECIALE EDITIE VAN FOCUS BLIKKEN WE TERUG OP 2017 ÉN VOORUIT NAAR DE REST VAN 2018

03 CIJFERS VAN 2017 IN BEELD

04 EEN JAAR VAN GOED RENDEMENT

BESTUURSLEDEN HENK BOSSCHER EN PAUL JANSEN MAKEN DE BALANS OP VAN 2017

09 UNIFORM PENSIOENOVERZICHT

COLLEGA'S BIJ DE PENSIOENSTAND

10 HOE STAAT UW PENSIOENFONDS ERVOOR?

DE DRIE BELANGRIJKSTE FINANCIËLE ONTWIKKELINGEN OP EEN RIJ

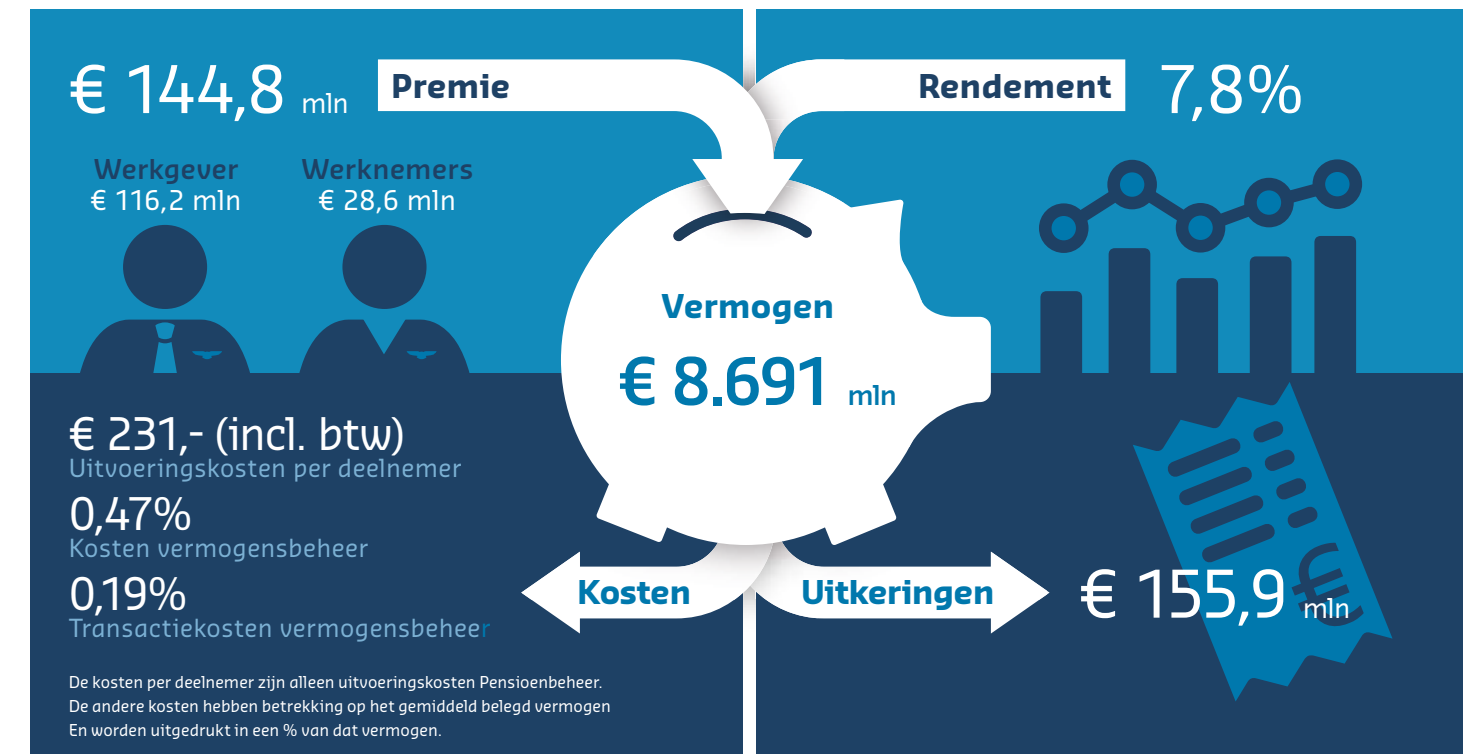
KLMGRONDFONDS.NL

Bestuur Algemeen Pensioenfonds KLM

Leden: Paul Jansen, Arend de Jong (vicevoorzitter), Paul Loven (voorzitter), Miriam Kartman, Henk Bosscher, Marianne Meijer, Kirsten Pronk, Huub van den Dungen, Hans de Roos (vicevoorzitter), Maarten Stienen.

Hoe deed uw pensioensfonds het vorig jaar?

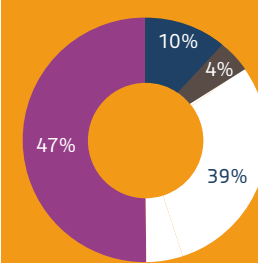
2017 in beeld

Aantal deelnemers

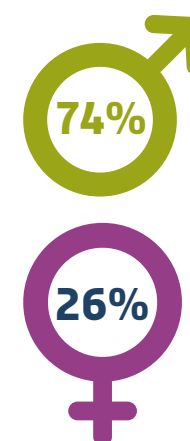
Beleggingen

Beleidsdekkingsgraad

M/V verdeling actieve deelnemers

Gemiddelde leeftijd van actieve deelnemers

50

Gemiddelde leeftijd gepensioneerden

73

Obligaties

€ 4.088 mln

Aandelen

€ 3.434 mln

Vastgoed

€ 839 mln

Overig

€ 325 mln

Verplichtingen

€ 7.397 mln

De waarde van alle opgebouwde pensioenen die het fonds nu en in de toekomst moet betalen.

Soorten uitkeringen

Deze kerncijfers zijn exclusief de netto pensioenregeling.

Bestuursleden Henk Bosscher en Paul Jansen maken de balans op en checken de agenda voor 2018

HARD WERKEN AAN VERDER HERSTEL

Een goed rendement maakte het in 2017 mogelijk om de pensioenen gedeeltelijk te laten meegroeien met de lonen en prijzen. Dat konden niet veel pensioenfondsen in Nederland. Maar de rente bleef laag, 2018 begon weer wat minder goed en de onzekerheid over het nieuwe pensioenstelsel duurt voort. Het verdere herstel is dan ook een flinke uitdaging. De bestuursleden Henk Bosscher en Paul Jansen kijken daarom terug op een goed jaar, maar stellen ook vast dat één zwaluw nog geen zomer maakt. Er is genoeg werk aan de winkel.

Henk Bosscher: 'Ik vind dat we het jaar 2017 voor het pensioenfonds wel een acht kunnen geven. Ons rendement was goed, iets boven de benchmark – de gangbare norm waar we het rendement aan toetsen. Omdat we er daardoor financieel beter voor kwamen te staan, konden we gedeeltelijk indexeren. Er zijn niet heel veel pensioenfondsen die ons dat

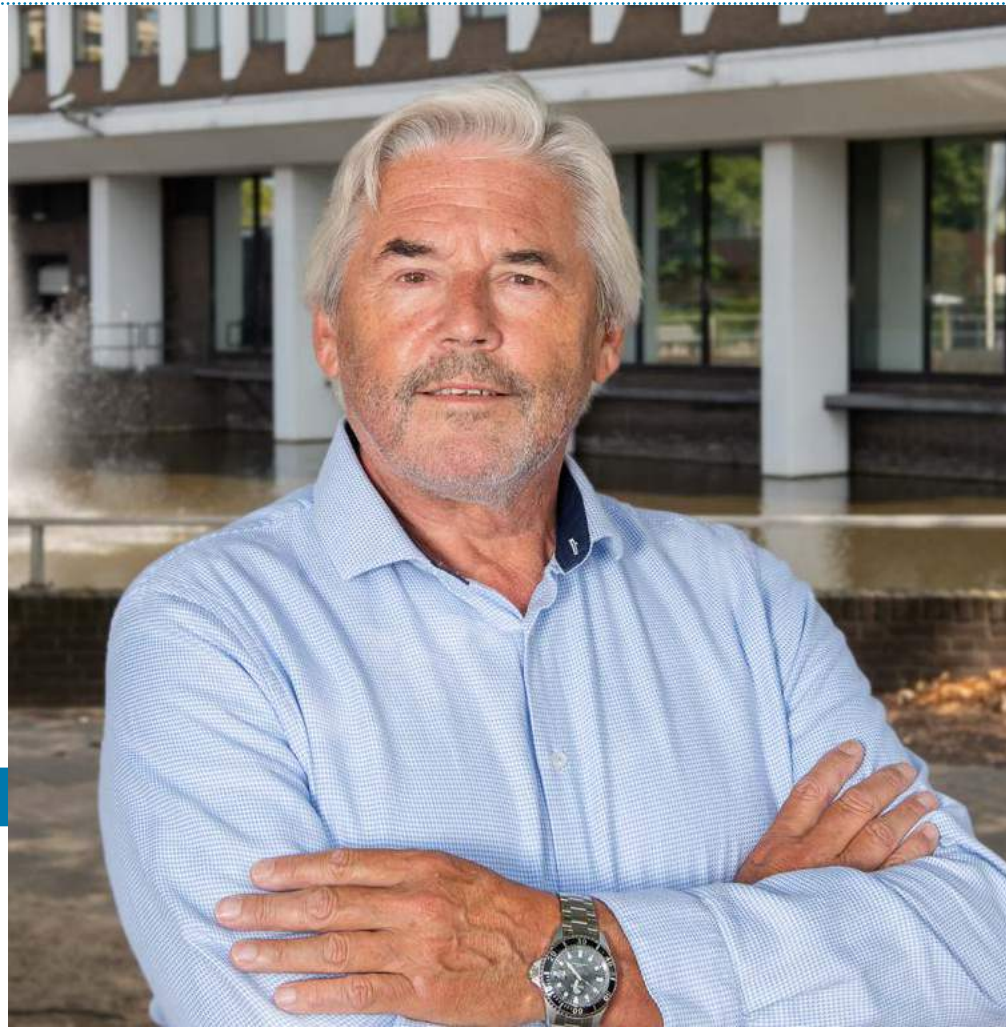
kunnen nazeggen. Ik zeg er meteen bij: in de eerste helft van 2018 kregen we te maken met een stagnatie. De rendementen op de beleggingen zijn nog wel redelijk, maar de aanhoudend lage rente blijft pijn doen.'

Paul Jansen: 'In de eerste helft van 2018 hebben we maar een klein plusje behaald, aanmerkelijk minder dan de afgelopen twee jaar.

We spelen kort op de bal en dat zullen we dus zeker blijven doen. Onze financiële reserves voldoen nog niet aan alle wettelijke eisen, dus we moeten zorgen voor voldoende rendement. In 2017 hebben we daarom nauwgezet gekeken of ons beleggingsbeleid nog voldoet. Het antwoord daarop was 'ja'. We hebben de verdeling tussen obligaties, aandelen en

'Ik vind dat we het jaar 2017 voor het pensioenfonds wel een acht kunnen geven'

Henk Bosscher

Paul Jansen

‘De wereld om ons heen verandert voortdurend en we kijken continu wat dat voor ons betekent.’

vastgoed gehandhaafd. Wel volgen we nu meer de wereldwijde marktindex. We willen passief beleggen (zie kader), behalve waar dit niet kan of wanneer de argumenten voor actief beleggen overtuigend zijn. Ook hebben we onze aanpak voor het beheersen van rente-, inflatie- en valutarisico's aangepast.’

ACTIEF OF PASSIEF BELEGGEN

Een pensioenfonds kan passief of actief beleggen.

- Passief beleggen betekent dat het fonds bij het samenstellen van de aandelenportefeuille een bepaalde index zo nauwkeurig mogelijk volgt. Bijvoorbeeld de Dow Jones index of de AEX-index.
- Actief beleggen betekent dat een fonds eigen keuzes maakt, met het doel om beter te presteren dan de index. De kosten daarvan zijn wel hoger.

Verantwoord beleggen

Het pensioenfonds heeft in 2017 en in de eerste helft van 2018 flinke stappen gezet op het gebied van verantwoord beleggen.

Henk Bosscher: ‘We vonden dat we er als fonds meer aan moesten doen, maar dat de balans tussen risico en rendement wel positief moet zijn. Op korte en zeker ook op langere termijn. Dat hebben we vastgelegd in een ‘investment belief’, een uitgangspunt voor ons beleggingsbeleid. We willen rendement halen voor het pensioen van onze deelnemers, maar we willen óók onze maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. De contouren hebben we in 2017 neergezet en nu zijn we begonnen om er concreet invulling aan te geven. Later dit jaar kunnen we hier meer over vertellen.’

Bestuurlijke kwaliteit

De complexe wereld, de snelle

veranderingen en de strenge wettelijke eisen vragen veel van een pensioenfonds. Daarom is ook in 2017 veel gedaan aan de verdere versterking van de bestuurlijke en organisatorische kwaliteit.

Henk Bosscher: ‘Zo hebben we onlangs een externe bestuurder geselecteerd die specifieke expertise op het gebied van vermogensbeheer toevoegt. Deze bestuurder krijgt ook stemrecht. Daarover hebben we lang en indringend met elkaar gesproken, want het is een belangrijke stap. Maar we kwamen tot de slotsom dat we die expertise onvoldoende in eigen gelederen kunnen vinden. En we hebben het absoluut nodig.’

Paul Jansen: ‘De Nederlandsche Bank deed in 2017 onderzoek naar de robuustheid van onze pensioenadministratie en oordeelde per saldo positief. Bepaalde zaken moeten we aanscherpen en dat

hebben we in 2017 en de eerste helft van 2018 voortvarend opgepakt. Dat ging bijvoorbeeld over het risicomanagement. We hebben extra scherp in kaart gebracht welke risico's we lopen, en welke maatregelen we nemen om die risico's weg te nemen of te beheersen. We realiseren ons terdege dat het niet alleen gaat om financiële risico's. De wereld om ons heen verandert voortdurend en we kijken continu wat dat voor ons betekent. Dan heb je het bijvoorbeeld ook over cybercrime, IT-risico's en privacy-risico's.’

Ook belangrijk voor de bestuurlijke organisatie is de (wettelijk verplichte) komst van een Raad van Toezicht, die per 1 januari 2019 de plaats inneemt van de Visitatiecommissie. Het bestuur begon in het laatste kwartaal van 2017 met de voorbereidingen; ook hier zijn inmiddels leden voor geselecteerd.

Discussie over nieuw pensioenstelsel

Ook de discussie over het nieuwe pensioenstelsel liep op de achtergrond als een rode draad door 2017 heen.

Henk Bosscher: ‘Het is nog steeds niet duidelijk waar Den Haag mee gaat komen, dus het is ook lastig om je daarop voor te bereiden. Maar we zijn in elk geval van plan om, wat er ook uit de bus komt, onze bijdrage te leveren aan een vernieuwde regeling die het beste aansluit op de belangen van onze deelnemers. Daar doen we het immers voor.’

Paul Jansen: ‘Onze nettopensioenregeling, voor deelnemers die meer dan 100.000 euro verdienen, heeft veel overeenkomsten met het zogenoemde individuele pensioenpotje waar het in de discussie over het nieuwe pensioenstelsel steeds over gaat. In de tweede helft van 2018 evalueren we opnieuw de nettopensioenregeling en nemen we een besluit over de voortzetting.’

Ook daarom volgen we die politieke discussie op de voet.’

Mogelijke nieuwe regeling

Er wordt voor de werknemers van het Algemeen Pensioenfonds al enkele jaren gesproken over de komst van een collectieve beschikbare premie-regeling. In zo'n regeling wordt afgesproken hoeveel premie er jaarlijks wordt betaald. De twee andere KLM-pensioenfondsen hebben eerder zo'n regeling ingevoerd.

Paul Jansen: ‘Het ligt dus in de lijn der verwachtingen dat het onderwerp nu bij ons ook weer op tafel komt. We zijn daar niet rechtstreeks bij betrokken, het is een zaak van de cao-partijen. Maar we bereiden ons wel voor en maken gebruik van de expertise die de andere twee fondsen hebben opgedaan. Het wordt dit jaar en volgend jaar zeker een belangrijk agendapunt.’

'We moeten blijven werken aan duidelijkheid en eenvoud.'

Pensioenrichtleeftijd

Per 1 januari 2018 geldt een nieuwe wettelijke pensioenrichtleeftijd voor de opbouw van ouderdomspensioen, en die is 68 jaar.

Henk Bosscher: 'Dit betekent dat deelnemers inmiddels verschillende pensioenpotjes hebben met verschillende pensioenleeftijden: 63, 65, 67 en 68. In de communicatie is dat niet altijd even handig. Op de pensioenoverzichten rekenen we de verschillende pensioenen om naar de AOW-leeftijd. Maar door het jaarlijks wijzigen van omrekenfactoren, verandert het pensioenbedrag dat deelnemers op hun UPO zien. We zijn in 2017 begonnen te onderzoeken of we de verschillende pensioenen in één keer kunnen omzetten naar één pensioenleeftijd, de pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. Voor de goede orde: het is en blijft zo dat je nog steeds eerder met pensioen kunt, tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd. Maar hoe langer je werkt, hoe hoger natuurlijk je pensioen. Daarvoor is

onze Pensioenplanner op de website zo handig: daar kun je zelf zien wat het voor je pensioen betekent als je eerder stopt, of bijvoorbeeld in deeltijd gaat werken.'

Nog beter communiceren

In 2017 is een onderzoek uitgevoerd onder actieve deelnemers, pensioengerechtigden en ex-deelnemers. **Paul Jansen:** 'Dat hebben we gedaan om onze communicatie verder te verbeteren. Het bleek dat deelnemers meer betrokken zijn bij hun pensioen en ook meer dan ooit openstaan voor pensioeninformatie. Maar veel deelnemers vinden het nog steeds lastig om een goed inzicht te krijgen in de eigen pensioensituatie en maken zich ook meer zorgen over hun pensioen. We krijgen een ruime voldoende, maar realiseren ons tegelijkertijd dat het nog beter moet en dat we moeten blijven werken aan duidelijkheid en eenvoud. Ook gaan we 55-plussers actiever benaderen.' ●

TO DO'S IN 2017

- versterking bestuursstructuur
- verantwoord beleggingsbeleid verder uitwerken
- verder ontwikkelen risicomanagement
- follow up onderzoeken van De Nederlandsche Bank

TO DO'S IN 2018

- concrete stappen in verantwoord beleggen
- selectie externe bestuurder en leden Raad van Toezicht
- nieuwe wettelijke privacyregels invoeren
- harmoniseren verschillende pensioenleeftijden
- voorbereiden op Europese wetgeving (IORP II)
- vereenvoudigen en relevanter maken van de communicatie

UNIFORM PENSIOENOVERZICHT (UPO)

Eind juni ontvingen alle deelnemers – actieven en gepensioneerden – hun **Uniform Pensioenoverzicht (UPO)**. Hét moment om in elk geval één keer per jaar even uw pensioensituatie te bekijken. Deze collega's deden dat ook en kwamen met hun pensioenvragen naar de UPO-stand.

Voor vragen kunt u ook altijd terecht bij de afdeling Pensioenservice via 020 4266 210 of Pensioenservice@klmgrondfonds.nl. Of kijk op www.klmgrondfonds.nl/upo

HOE STAAT UW PENSIOENFONDS ER FINANCIËEL VOOR?

In deze jaarverslageditie van Focus kijken we terug op 2017. Maar we zijn al halverwege 2018. Daarom kijken we ook naar de huidige financiële positie van het pensioenfonds. De financiële gezondheid van het fonds is belangrijk voor u, omdat die onder andere bepaalt of er ruimte is om uw pensioen mee te laten groeien met de loon- en prijsontwikkeling.

De drie belangrijkste financiële ontwikkelingen op een rij

Ontwikkeling dekkinggraden

1 AANZIENLIJKE STIJGING VAN DE DEKKINGSGRAAD

Door het goede rendement op de beleggingen van 7,8% en de ontwikkeling van de rente verbeterde de financiële positie in 2017 aanzienlijk. De beleidsdekkinggraad steeg van 103,4% eind 2016 naar 115,3% eind 2017. In het eerste half jaar van 2018 zette de

verbetering verder door, maar de stijgende lijn vlakt wel wat af. Dat komt omdat de rentestijging niet echt doorzet en de rente voorlopig laag blijft. Ook de onzekerheid over mogelijke handelsoorlogen speelt een rol. Eind juli 2018 was de beleidsdekkinggraad 117,5%.

2 PENSIOENFONDS HEEFT NOG EEN RESERVETEKORT

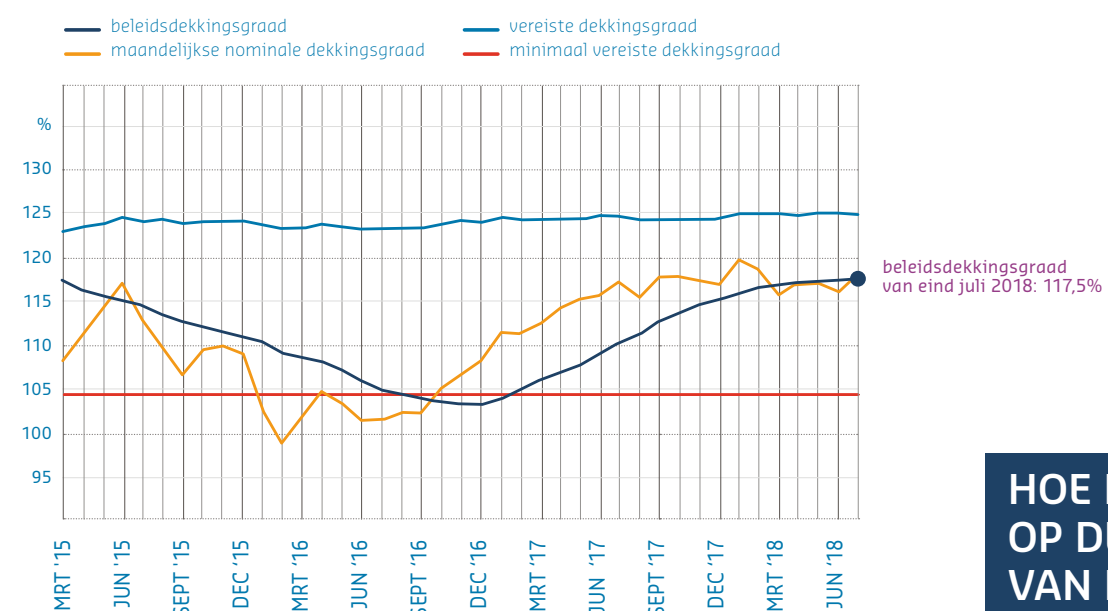
Ook al is de financiële positie duidelijk verbeterd, de beleidsdekkinggraad bevindt zich nog onder de vereiste dekkinggraad van 124,8%. Dat betekent dat het pensioenfonds nog een reservetekort heeft. Een pensioenfonds moet buffers hebben, omdat de toekomst onzeker is. Deze buffers worden uitgedrukt in een minimaal vereiste dekkinggraad (104,2%) en vereiste dekkinggraad (124,8%). Dat betekent dat we

voor elke euro die betaald moet worden minimaal €1,042 beschikbaar moeten hebben, maar beter nog €1,25. Op dit moment hebben we voor iedere euro €1,175 in bezit. We moeten dus verder bouwen aan de buffer. Om te laten zien hoe het pensioenfonds binnen 10 jaar de vereiste dekkinggraad van 124,8% bereikt, is eind maart een geactualiseerd herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). DNB heeft dit herstelplan goedgekeurd.

3 GEDEELTELIJKE INDEXATIE IN 2018

Per 1 januari 2018 kon het fonds weer gedeeltelijk indexeren. Eind 2017 was de beleidsdekkinggraad gestegen boven de wettelijke indexatiegrens van 110%. De pensioenen van de actieve deelnemers werden verhoogd met 0,35%. De pensioenen van pensioengerechtigden en ex-deelnemers stegen met 0,45%. Vorig jaar was er nog geen indexatie mogelijk voor beide groepen,

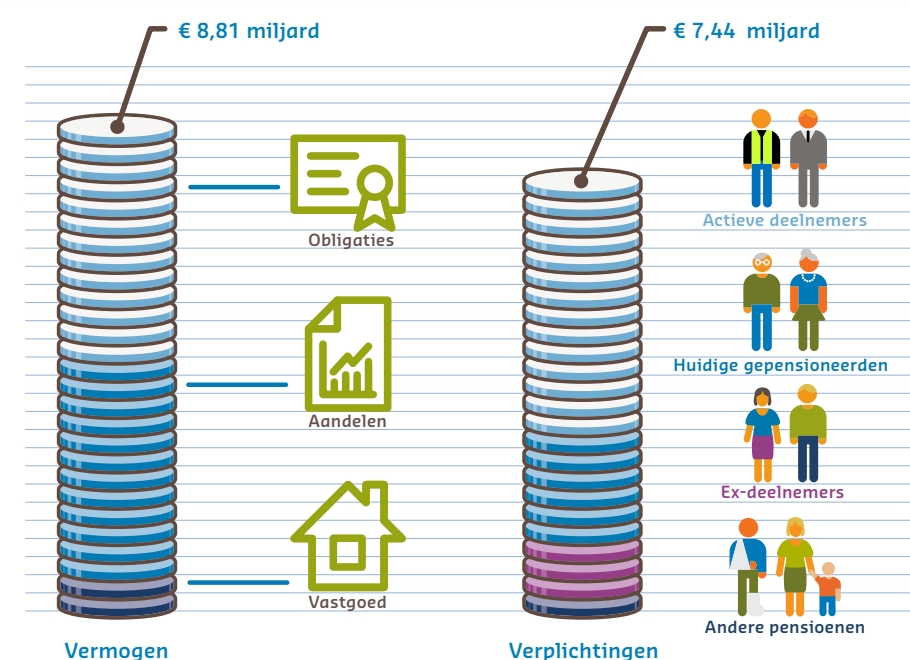
omdat de beleidsdekkinggraad toen lager was dan de wettelijke indexatiegrens. De kans dat uw pensioen de komende vijf jaar (volledig) wordt geïndexeerd is nog steeds klein. Kortingen van pensioenen is op dit moment niet aan de orde. De kans dat we de pensioenen moeten korten is de komende jaren verwaarloosbaar klein.

HOE BLIJF IK OP DE HOOGTE VAN DE FINANCIËLE POSITIE VAN HET FONDS?

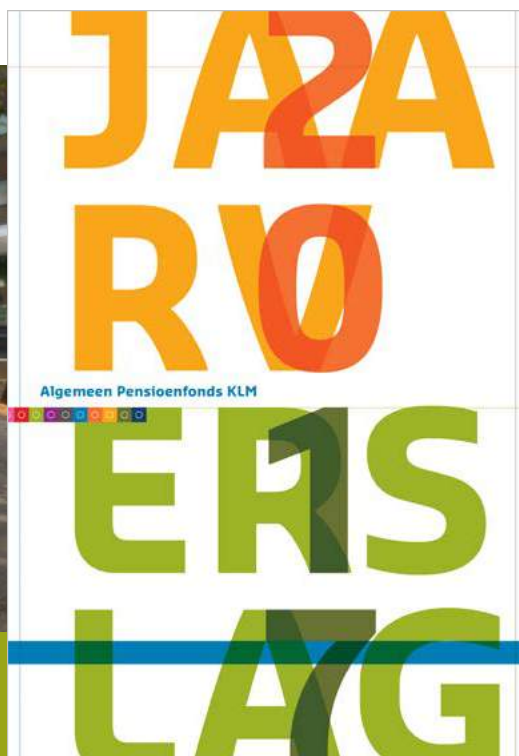
Op klmgrondfonds.nl vindt u elke maand actuele informatie over de financiële positie. Ook publiceren wij na afloop van ieder kwartaal een uitgebreid financieel bericht. Abonneer u op de digitale NWSflits via klmgrondfonds.nl. Zo ontvangt u het laatste nieuws over uw pensioenfonds ook iedere maand per e-mail.

De financiële positie per 31 juli 2018

VERDER LEZEN?

klmgrondfonds.nl/jaarverslagen

 facebook.com/klmgrondfonds

 twitter.com/klmgrondfonds

COLOFON

Focus verschijnt twee keer per jaar en wordt verstuurd aan deelnemers en gepensioneerden van het Algemeen Pensioenfonds KLM.

Redactie Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Redactieadres Redactie Focus, Postbus 123, 1180 AC Amstelveen **E** focus@klmgrondfonds.nl

Tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Art direction, ontwerp en opmaak FRISSEWIND in communicatie en design, Amsterdam

Fotografie Don Wijns, Amsterdam; Shoots by Laura

Illustraties FRISSEWIND in communicatie en design, Amsterdam

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

CONTACT

E pensioenservice@klmgrondfonds.nl

T (020) 426 62 10

f facebook.com/klmgrondfonds

t twitter.com/klmgrondfonds

KLMGRONDFONDS.NL

Algemeen Pensioenfonds KLM